

YARATICI DRAMA YÖNTEMİNİN EĞİTİMDE KULLANILMASI*

Yrd. Doç. Dr. Kıymet SELVİ**

GİRİŞ

Bu çalışmada, Türk eğitim sisteminde çok az kullanılmakta olan "yaratıcı drama yönetiminin sınıf içi öğretimde uygulanmasına ilişkin temel ilkelerin ortaya konulması ve yöntemin değerlendirmesi amaçlanmıştır.

"Yaratıcı drama yöntemi ile fen öğretimi" konulu bir deneysel çalışmada, Fen Bilgisi dersinin öğretiminde yaratıcı drama yönteminin etkili olup olmadığı sorusuna yanıt aranmaya çalışılmıştır. Bu nedenle ilkokul beşinci sınıf Fen Bilgisi dersinde "Vücudumuzu Tanıyalım" ünitesinin yaratıcı drama yöntemiyle öğretimi ile geleneksel yöntemlerle öğretimi sonuçları birbirleriyle karşılaştırılmıştır.

Deneysel çalışmada yaratıcı dramanın etkiliğinin değerlendirilmesi ve yöntemin uygulanma ilkelerinin belirlenmesi iki ayrı araştırma olarak planlanmıştır. Bu nedenle, çalışma kapsamında bir yandan yöntemin etkili olup olmadığı araştırılırken diğer yandan yaratıcı drama yönteminin uygulanma ilkelerinin saptanmasına ilişkin gözlemler yapılmıştır.

Yaratıcı drama yönteminin uygulanmasına ilişkin gözlem sonuçları ve literatür taramasından elde edilen sonuçlar; yaratıcı drama tekniğinin temel ilkeleri, öğretici özellikleri, öğrenci özellikleri, öğrenci grubunun büyüklüğü, konunun özellikleri, zaman, fiziksel ortam, uygulama sırasında karşılaşılabilecek güçlükler başlıktan altında değerlendirilmiştir. Ayrıca grupla öğretim teknikleri ile yaratıcı drama tekniğinin benzer ve farklı yönleri karşılaştırılmıştır.

Yaratıcı Drama

Birey, öğrenme-öğretme sürecinde hem fiziksel hem de düşünsel olarak aktif olduğu zaman öğrenme süreci daha etkili hale gelmektedir, öğrenen birey öğrenme anında hissettiği ve düşündüğünü dışa vurabildiği ölçüde sürece aktif katılacağından sürece, birey için

* Bu çalışma VIII. Ulusal Bilimler Kongresinde (1-3 Eylül 1999/Karadeniz Teknik Üniversitesi) Bildiri olarak sunulmuştur.

** Anadolu Üniv. İletişim Bilimleri Fakültesi Eğitim İletişimi ve Planlaması Bölümü

daha etkili hale gelecektir. San, bireyin öğrenme sürecine etkin bir biçimde katılması için onun duygularını, düşleme gücünü, imgeleme ve imgesel düşünme yetisini ve hatta düşlerini devreye sokmak gerektiğini belirtmektedir (1990:574). Bireyin duyuşu, düşünüşü ve bunları ortaya koyma arzusu dikkate alınmadan öğrenmenin gerçekleşmesi ve öğrenilenlerin bireye mal edilmesi zorlaşacaktır.

Yaratıcı drama doğaçlama, rol oynama vb. tiyatro ya da drama tekniklerinden yararlanarak, bir grup içinde bireylerin bir yaşantıyı, bir olayı, bir fikri, bir eğitim ünitesini, soyut bir kavram ya da davranışı eski bilişsel örüntülerin yeniden düzenlenmesi yoluyla gözlem, deneyim ve yaşantıların gözden geçirildiği "oyunu" süreçlerle anlamlandırılması ve canlandırılmasıdır (San,1996:149). Yaratıcı drama ile gerçekleştirilen bu etkinlikler yardımı ile soyut kavramlar somutlaştırılarak öğrenilmektedir.

Yaratıcı Drama Tekniğinin Temel Özellikleri

Yaratıcı drama çalışmaları grup etkinlikleri biçiminde yürütülmekte ve bireyler grup içi etkileşim yoluyla ve yaşayarak öğrenmektedirler. Grup üyelerinin birbirleri ile ve öğreticiyle olan ilişkisi grupla öğrenme sürecini etkilemektedir. Drama da grup çalışmasının verimli biçimde gerçekleşmesi için grup üyeleri arasında etkileşimin oluşması gerekmektedir. Yaratıcı drama grubuna katılan bireyler kendi grubu ve diğer gruplarla etkileşime girmekte ve böylece drama çalışmasına katılan tüm bireyler arasında etkileşim oluşmaktadır.

Yaratıcı drama çalışmasına katılacak bireyin grup içinde kendini rahat ve güvenli hissetmesi gerekmektedir. Bu nedenle yaratıcı drama da bireyin kendini ve karşısındakini tanımaya, kendini karşısındakilere tanıtmaya yönelik çalışmaların yapılması gereklidir (Üstündağ,1997:16). San, yaratıcı drama etkinliklerine katılanların grup içi çalışması için istekli, kendilerinde yeni ve değişik yönler keşfetmeye hazır olmaları gerektiğini belirtmektedir (1996;150).

Yaratıcı drama tekniğinde gruptaki her bireyin drama sürecine aktif olarak katılması gerekmektedir. Aktif katılım, gözlem, araştırma, tartışma, canlandırma gibi etkinlikleri beraberinde getirmektedir. Drama etkinliği sırası da birey izleyici olmaktan çıkıp sürece aktif olarak katılmakta ve kendini, başkalarını, nesnelere, kavramları tanımak ve öğrenmek için çaba içine girmektedir.

Yaratıcı drama tekniğinde işbirliğine dayalı öğrenme ilkeleri geçerli olmaktadır. Yaratıcı drama etkinliğine katılan bireyler ortak bir amacı ya da eylemi gerçekleştirmek için birlikte çalışma yapmaktadırlar. San'a göre, yaratıcı drama da etkileşimin olabilmesi için yaratıcı drama etkinliğine katılanların bir eylemin anlamı hakkında aynı düşünceye sahip olmaları ve anlaşmaları

gereklidir (1990:575). Önder, yaratıcı drama uygulaması sırasında grup üyelerinin işbirliği içinde problem çözme, özgün bir yaratı ortaya çıkarma ya da bilgi toplama gibi öğrenme etkinliklerine sık sık başvurduklarını belirtmektedir. (1999:69).

Yaratıcı drama ile öğrenme sırasında oyun en sık başvurulan yöntemlerden birisidir. Yaratıcı dramada önceden kurgulanmış oyunlarla başlansa da, doğaçlama olarak, ortaya çıkan oyunlar ve canlandırmalar yer almaktadır. Oyunun nasıl ve kimlerle oynanacağına etkinlik içinde karar verilir. Oyun daha çok konuya bağlı olarak süreç içinde tasarlanır, geliştirilir ve uygulanır. Uluğ, yaratıcı dramada keşif, hareket oyunları, hayal kurma, hissetme, kandırma oyunları, taklit ve sosyal oyunlara sık sık başvurulduğunu belirtmektedir (1997:55). Yaratıcı drama uygulamasıyla bireyin analiz, sentez, karar verme, gözlem, yarışma, paylaşma, birlikte hareket etme, merak duyguları harekete geçirilmekte; başkalarının duyuş ve düşüncelerinin farkına varılmaktadır.

Bir yaratıcı drama uygulamasının, yaratıcı dramanın temel niteliklerini işe koşmayı amaçlayan ve genellikle birbirini izleyen beş aşamada gerçekleştirildiği gözlenmektedir. San (1990:581-82), bu aşamaları,

1. Kendini tanıma-karşısındakini tanıma
2. Karşılıklı iletişim
3. Grup dinamiği ve etkileşim
4. Oluşumların sunumu
5. Drama uygulaması üzerinde tartışma

olarak açıklamaktadır.

Yaratıcı Drama Tekniğinin Uygulanma Koşulları

Yaratıcı drama yönteminin uygulanmasında öğretici özellikleri, öğrenci özellikleri, öğrenci grubunun büyüklüğü, konunun özellikleri, zaman, fiziksel ortam etkili olmaktadır. Yaratıcı drama tekniği kullanılmadan önce yaratıcı drama uygulamasını etkileyen koşulların iyi analiz edilmesi gerekmektedir.

Öğretici Özellikleri

Yaratıcı drama uygulamasının gerçekleştirilmesinde görev alacak öğreticinin sahip olması gereken en önemli özellik grup lideri olmasıdır. Yaratıcı drama uygulamasındaki öğretmen daha çok drama lideri rolü

üstlenmelidir. Öğretmen, öğrencileri drama uygulamasına katılması için özendirmeli, teşvik etmeli ancak zorlamamalıdır. Çünkü öğrenciler gönüllü olarak drama sürecine katılmadığı zaman drama uygulaması gerçekleştirilemez.

Öğreticinin yaratıcı drama yönteminin uygulanması konusunda bilgili ve deneyimli olması gereklidir. Hangi yöntem olursa olsun eğer öğretici seçilen yöntemi uygulamada becerili değilse yöntem etkili biçimde uygulanamaz. Yaratıcı drama yöntemini uygulamadan önce, öğreticinin dikkatli bir ön hazırlık yapması hem zaman kaybını hem de yöntemin başarısız olmasını önleyecektir. Öğretmenin vereceği ipuçları ve yapacağı yönlendirmeler yaratıcı drama çalışması ile öğrenilen konu arası da bağlantı kurulmasını kolaylaştıracaktır. Öğretmenin, drama yönteminin uygulanması sırasında, drama grubunun çalışmalarını izlemesi, yönlendirmesi, düzeltmesi ve geribildirim vermesi gerekmektedir.

Öğrenci Özellikleri

Yaratıcı drama uygulaması sırasında tüm öğrencilerin sürece hem düşünsel hem de fiziksel olarak aktif katılması beklenmektedir. Yaratıcı drama yönteminin etkili biçimde uygulanması için yöntemin öğrenciler tarafından bilinmesi gerekmektedir. Drama uygulaması çoğunlukla ekip çalışması biçiminde gerçekleştiği için, her öğrenci drama grubunun yani ekibin üyesi olmaktadır. Yaratıcı drama grubunun drama tekniği ve ekip çalışması konusunda bilgisi yoksa öğrenciler bu konularda bilgilendirilmelidir. Öğrenciler grup veya birey olarak birbirinin çalışmasını izlemeli eleştirmeliler ve bu çalışmalarını değerlendirmeli, bunları yaparken nesnel davranmalıdır.

Öğrenci Grubunun Büyüklüğü ve Yaşı

Sınıfların çok kalabalık olması durumunda yaratıcı drama yöntemi uygulanması zorlaşmaktadır. Sınıf mevcudu 25'ten büyükse bu yöntem uygulanmamalıdır. Çünkü sınıftaki öğrenciler genellikle 4-6 kişilik gruplara ayrılarak çalışma yapmaktadır.

Yaratıcı drama yöntemi konu özelliğine bağlı olarak ana sınıftaki öğrencilerden başlayarak yetişkinlere kadar her yaş grubuna uygulanabilir. Yaş ve hazır bulunuşluk düzeyi dikkate alınarak yaratıcı drama yöntemi farklı biçimlerde gerçekleştirilebilir.

Yaratıcı drama yönteminin işlenen konuya uygun olup olmayacağına öğretim planları hazırlanırken karar verilmeli. Diğer yöntemlerle daha etkili olarak gerçekleştirilebilecek konular için yaratıcı drama yöntemi uygulanmamalıdır. Canlandırma, rol oynama, günlük yaşamla bağlantılar kurma ve oyunlaştırılmaya uygun konuların bu yöntemle gerçekleştirilmesi daha uygun olacaktır. Öğretim amaçları ve içerik incelenerek yaratıcı drama yönteminin konuya uygun olup olmadığına karar verilebilir.

Zaman

Yaratıcı drama yönteminin diğer yöntemlere göre daha çok zaman aldığı yönünde yaygın bir kanı vardır. Ancak bu yöntemde öğreticinin sınıf içinde kullanacağı zaman öğretici tarafından değil, öğrenciler tarafından kullanılmaktadır. Eğer öğreticinin konuyu açıklamak için kullandığı zaman öğrenciler tarafından uygun bir biçimde kullanılır ise derslerin yaratıcı drama yöntemi ile gerçekleştirilmesi sanıldığı kadar uzun zaman almayacaktır. Çünkü yaratıcı drama yönteminde öğrenciler sınıf içinde bilgiyi kazanmak için zaman kullanmak yerine bilgiyi paylaşmak ve canlandırmak için çalışma yapmaktadırlar. Eğer bilgiye ihtiyaç varsa öğrenci bilgiyi kendisi araştırarak bulacağı ve çoğunlukla sınıfa konuya ilişkin temel bilgileri kazanmış olarak geleceği için yöntemin uygulanma süresi kısalmaktadır. Yöntemin uygulanması sırasında drama grubunu oluşturan öğrenciler sahip oldukları bilgileri paylaşarak parçalardan bütüne gitmeye çalışmaktadırlar. Bu da bilgiye ulaşmayı ve kazanmayı kolaylaştırmaktadır.

Fiziksel Ortam

Yaratıcı drama yönteminin uygulanması için masa veya sıraların bulunduğu mevcut sınıf ortamı uygun olmayabilir. Uygulama için öğrencilerin oturarak, ayakta veya uzanarak çalışma yapabilecekleri geniş ve boş bir oda veya salona ihtiyaç duyulmaktadır. Salonun havalandırılmalı, aydınlık ve özellikle zeminin ısı yalıtımlı olması gerekmektedir. Drama uygulama ortamı, kasetçalar, renkli kumaş parçaları, balon, renkli karton gibi içeriğin canlandırılmasına uygun malzemelerle zenginleştirilebilir. Öğrencilerin beden eğitimi derslerinde olduğu gibi rahat giysiler giyinmiş olmaları uygulama için gereklidir.

Yaratıcı Drama Uygulamasında Karşılaşılan Sorunlar

Yaratıcı drama uygulamasında karşılaşılan çeşitli sorunlar vardır. Bu sorunlardan en önemli olanları kısaca aşağıda açıklanmıştır.

1. Sınıfların kalabalık olması: Mevcut sınıfların kalabalık olması yani drama ana grubunun çok büyük olması durumunda, sınıf altı yedi drama grubuna ayrılacağı için öğretmen çok sayıda drama grubu ile çalışmak zorunda kalabilir. Bu durumda öğretmen aynı anda çok sayıda drama grubu ile ilgileneneği için yöntem doğru biçimde uygulanamayabilir.

2. Fiziksel mekan: Okullarda uygulamanın yapılabileceği uygun bir salon bulunması oldukça zordur. Okullardaki spor salonu ya da toplantı salonları kullanılabilir fiziksel mekan olarak görülebilir. Ancak bu salonlar istenilen fiziksel özellikleri taşımadığı için bu mekanlarda ek düzenlemelerin yapılması gerekebilir.

3. Öğretici personelin bilgi ve beceri eksikliği: Yaratıcı drama yönteminin uygulanmasında karşılaşılan önemli engellerden birisi öğretici ve okul yönetiminin yaratıcı drama yönteminin uygulanmasına karşı gösterecekleri direniştir. Eğitici personel, yöntemi iyi bilmiyorsa onu uygulamada isteksiz davranması doğaldır. Bu nedenle öğretmen ve okul yönetiminin bu konuda bilgilendirilmesi gerekmektedir.

4. Yöntemin tüm konular için uygun olacağı düşünülmesi: Yaratıcı drama yönteminin tüm konu ve içerik için uygun olacağı düşünülerek uygulanması yöntemin etkisini azaltacaktır. Öğretim planlanırken yöntemin içeriğe uygun olup olmadığı incelenmelidir. Bunun için diğer yöntemlerde olduğu gibi öğretimden önce drama yönteminin uygulanışına ilişkin öğretim planı hazırlanarak içeriğe uygun olup olmadığına karar verilmelidir.

Yaratıcı Drama ve Grupla Öğretim Tekniklerinin Benzer ve Farklı Yanları

Yaratıcı drama uygulaması ile sınıf tartışması, rol oynama, benzetim, gösteri gibi grupla öğretim tekniklerinin birbirine benzeyen ve ayrılan yanları bulunmaktadır.

Yaratıcı drama ile grupla öğretim tekniklerinin benzer yanları aşağıdaki gibi özetlenebilir (Açıkgöz,1992; Armstrong,1990; Demirel,1993; Henson,1988; Küçükahmet, 1992: Sönmez, 1993).

1. Öğretim için sınıfta bulunan tüm öğrencilerin küçük gruplara ayrılması.

2. Grup etkinliklerinin gerçekleştirilmesi sırasında gruptaki öğrencilerin etkileşime girmesi.

3. Grup üyeleri ile öğretici arasında etkileşim olması.

4. Grup üyelerinin ortak bir amaç çerçevesinde çalışması.

5. Grupla çalışma süresinin uzun olması.

6. Öğrencilerin problem çözme becerilerini geliştirmesi.

7. Öğrencilerin grup çalışmasına aktif olarak katılması.

Yaratıcı dramanın grupla öğretim tekniklerinden farklı yanları bulunmaktadır. Bu farklar aşağıda maddeler halinde kısaca özetlenmiştir.

1. Öğrencilerden yaratıcılıklarını ortaya koyarak bilgiyle ilgili yeni bir sentez, yorum veya gösterime gitmesi istenmektedir.

2. Grup çalışma süreci öğretmen müdahalesi olmadan gerçekleştirilmekte.

3. Öğretici ancak grup isterse gruba destek vermekte.

4. Öğrenciler yaratıcı drama uygulamasını söze, yazıya veya bir araca dayalı olarak değil daha çok kendi bedenlerini kullanarak gerçekleştirmekte.

5. Grup çalışmaları önceden belirlenmiş bir yapı ya da yönlendirmeye bağlı kalınmadan gerçekleştirilmekte.

6. Grup çalışması sırasında grup üyelerinin kendi düşünce, bilgi, duyuş, hayal gücü ve gözlemlerini işe koşmakta.

7. Grup çalışması ile ortaya konulan ürün canlandırılarak veya oyunlaştırılarak sunulmakta.

8. Sınıfta ses, hareket ve gürültü olmakta, drama grubu salonda istediği yerde ayakta durarak, hareket ederek, yere oturarak veya uzanarak çalışmakta.

9. Drama grupları çalışmalarını bitirinceye kadar sürece devam edilmekte.

10. Grup çalışmaları bitirildikten sonra çalışmalar diğer grupların görüş ve değerlendirmelerine sunulmakta.

KAYNAKLAR

- Açıkgöz,K.Ü.(1992). *İşbirlikli öğrenme kuram araştırma uygulama* Birinci baskı. Malatya: Uğurel matbaası.
- Armstrong, D.G.; T.Savage.I 1990). *Secondary education an introduction* . Second edi- tion.Nevv York: Macmillan publishing company.
- Demirel.Ö. (1993) Genel öğretim yöntemleri. Ankara: USEMyayınlan-Il.
- Henson,T.K.(1988). Methods and strategies for teaching in secondary and middle schools.
New York:Longman Inc.
- Küçükahmet.L. (1992). *Öğretim ilke ve yöntemleri*. Dördüncü baskı.
Ankara: Gazi Üniv. yayın no: 137.
- Önder A. (1999). *Yaratıcı öğrenme için eğitici drama*. Birinci basım. İstanbul: Epsilon Yayıncılık Hizmetleri Tic. San. Ltd.Şti.
- San. I. (1990). "Eğitimde yaratıcı drama". Ankara: *Ank. Üniv. Eğitim Bilimleri Fakültesi* Dergisi.23, 2:574-582.
- San, İ. (1996). "Yaratıcılığı geliştiren bir yöntem ve yaratıcı birey yetiştiren bir disiplin: eğitsel yaratıcı drama". Yeni *Türkiye Dergisi* 2,7:148-160.
- Sönmez,V. (1993). *Program geliştirmede öğretmen elkitabı*. Dördüncü baskı.
Ankara: Adım Yayıncılık.
- Uluğ, M.O. (1997). *Niçin oyun'*. Birinci basım. İstanbul: Göçebe yayınlan.
- Üstündağ, T. (1997 »."Vatandaşlık ve insan hakları eğitimi dersinin öğretiminde yaratıcı dramının erişiyeye ve derse yönelik öğrenci tutumlarına etkisi".
Ankara: *Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*.Yayınlanmamış doktora tezi.